

Johdanto

Vapo oy on tilannut kasvillisuus selvityksen Rantsilan kunnassa sijaitsevalta Mankisennevan alueelta. Selvitystä tarvitaan suunnitellun turvetuotannon YVA-selostusta varten.

Alueella käytiin maastossa 5.6. 2002. Tällöin tarkkailtiin kasvillisuustyyppjä ja kasvilajistoa sekä tuotantoon kaavaillulla, pääosin jo ojitetulla alueella että ojittamattomilla reuna-alueilla. Ajankohdan aikaisuudesta huolimatta kasvillisuus oli jo hyvin tunnistettavissa. Varsinaista kasvillisuuskartoitusta ei siis tehty, vaan pyrittiin maastokäynnin ja ilmakuvatarkastelun avulla saamaan riittävä kuva alueen kasvillisuudesta, jotta sen nykytilaa ja tuotannon aiheuttamia muutoksia pystyttäisiin arvioimaan.

Yleiskuvaus

Mankisenneva on ollut laajahko aapasuo. Vedet ovat virranneet suolta eteläiseen suuntaan kohti Mankisenojan puroa. Suo on nykyään ojitettu lähes kauttaaltaan ja ojat on johdettu Mankisenojaan.

Tutkimusalue on jaettu osa-alueisiin. Jaossa periaatteena on ollut, että kukin osa-alue muodostaisi luonnoltaan mahdollisimman yhtenäisen kokonaisuuden. Tällaisella voimakkaasti ojitetulla suolla merkittävin ero osa-alueiden välillä on muuttuneisuudessa. Rajat on merkitty liitekarttaan.

Tutkitun alueen pääosan muodostaa turvetuotantoa varten sarkaojitettu alue, joka on tässä merkitty osa-alueeksi I. Tämä tuotantokenttä on tehty entisen aapasuon keskeiselle neva-alueelle. Tiheä sarkaojitus ja ilmeisesti paikoin tehty sarkojen muotoilu ovat täysin muuttaneet alkuperäisen kasvillisuuden.

Tämän eteläpuolinen osa-alue II koostuu Mankisenojan varsilla ja eteläpuolella olevasta suon osasta. Tämä on ojitettu joskus metsänkasvatusta varten. Tätä aluetta on kaavailtu turvetuotantoon yhdessä em. osa-alueen I kanssa. Täällä on ollut laajalti melko karuja suotyyppjä, eniten tupasvillarämeitä, joilla kasvillisuuden muuttuminen on ojituksista huolimatta ollut melko vähäistä ja myös puuston kasvu on jäänyt heikoksi. Puron varsilla on ollut luhtaisia korpia, jotka nekin ovat osin säilyneet ojituksista huolimatta.

Osa-alueeksi III on merkitty sarkaojitetun alueen itäpuolella olevaa harvakseltaan ojitettua aluetta. Tästä alueesta osaa on suunniteltu tuotantoalueeksi, osaa pintavalutuskentäksi. Täällä alkuperäistä aapasuokeskustan suokasvillisuutta on vielä paikoin nähtävissä jossain määrin luonnontilaisen kaltaisena. Alueen reunoilla ja keskelläkin olevat ojat ovat kuitenkin kuivattaneet täälläkin soita usein varsin voimakkaasti. Osa-alueen itä- ja keskiosissa on kuivahtaneita ja muuttuneita mesotrofisia rimpi- ja kalvakkanevoja sekä nevarämeitä. Osa-alueen pohjoisnurkassa suo on ollut jonkin verran karumpaa, täällä on eniten kuivahtaneita lyhytkorsinevoja. Länsireunassa paikoin on vielä nähtävissä luhtaisia sararämeitä, jotka ilmeisesti ovat aikaisemmin olleet täällä laajoja. Kuivuminen on täällä ollut paikoin niin voimakasta, että alkuperäistä kasvillisuustyyppiä on monissa kohdin vaikea tuntea.

Alkuperäisestä aapasuosta on luonnontilaiseksi jäänyt vain pohjoislaidalla oleva kapea kaistale, joka on tässä merkitty osa-alueeksi IV. Tästä osaa on kaavailtu liitettäväksi turvetuotantoalueeseen, osa jää näillä näkymin ojittamattomaksi, mutta muuttuu jossain määrin reunaojien vuoksi. Tämä osa-alue on ilmeisesti alunperin ollut suon karuinta osaa. Täällä on vedenjakajaan liittyviä karuja, osin ombrotrofisia lyhytkorsinevoja, paikoin rahkanevojakin.

Kasvilajisto

Osa-alueella II on puron varrella näkyvissä monin paikoin alkuperäisen luhtaisen korven lajistoa. Puusto on yleensä koivuvaltaista, mukana on kuusta ja paikoin vähän haapaakin, Sammalkerroksessa esiintyvät mm. korpilahkasammal (*Sphagnum girgensohnii*), okarahkasammal (*Sphagnum squarrosum*), luhtakuirisammal (*Calliargon cordifolium*), ja kiiltolehvasammal (*Pseudobryum cinclidioides*). Kenttäkerroksessa tavataan mm. viitakastikkaa (*Calamagrostis canescens*), kurjenjalkaa (*Potentilla palustris*), terttualpia (*Lysimachia thyrsoflora*) ja rentukkaa (*Caltha palustris*). Paikoin on pieniä avoimiakin luhtapainanteita, joissa kasvaa mm. viitakastikkaa ja vesisaraa (*Carex aquatilis*).

Osa-alueen II karummissa osissa sekä osa-alueella IV on nähtävissä entisen aapasuon karuimman reunaosan alkuperäistä kasvillisuutta. Valtalajina lyhytkorsinevoilla ja tupasvillarämeillä on yleensä tupasvilla (*Eriophorum vaginatum*) sekä yleinen rahkasammal (*Sphagnum angustifolium*). Etenkin osa-alueella IV muodostaa ruskorahkasammal (*Sphagnum fuscum*) usein hyvin laajoja mättäikköjä. Täällä on väleissä myös märemmissä juoteissa mm. kalvakkarahkasammalta (*Sphagnum papillosum*) sekä pullosaraa (*Carex rostrata*).

Osa-alueella III on jäljellä pienialaisesti joitakin entisen aapasuon ravinteisille ja rimpisille keskiosille tyypillisiä kasvilajeja. Välipinnoilla on usein tupasluikkaa (*Trichophorum caespitosum*) ja siniheinää (*Molinia coerulea*), paikoin villapääluiikkaakin (*Trichophorum alpinum*). Ruoppaisissa rimpipainanteissa kasvaa laikuttain mm. vaaleasaraa (*Carex livida*), raatetta (*Menyanthes trifoliata*), vaaleapiirtoheinää (*Rhynchospora alba*) ja hiuka rimpivihvilääkin (*Juncus stygius*). Länsiosassa ojien välissä olevalla kuivahtaneella sararämecellä luhtaisuutta osoittavat mm. kurjenjalka, viitakastikka ja juurtosara (*Carex chordoriza*).

Luomontilaisuus

Osa-alue I on kauttaaltaan sarkaojitettu noin 20 vuotta sitten. Osalla aluetta sarkoja on tällöin ilmeisesti muotoiltu. Tällä osa-alueella kasvillisuus on hyvin voimakkaasti muuttunutta, lähes kaikki alkuperäinen kasvillisuus on hävinnyt. Pohjakerroksesta rahkasammalet puuttuvat yleensä lähes täysin. Paikoin, esim. pohjoisnurkan reunamilla on kuitenkin joitakin mätäspintojen rahkasammalia (ruskorahkasammal, yleinen rahkasammal) jäljellä ja paikoin ne ovat saattaneet runsastuaakin. Yleensä pohjakerroksen tällä osa-alueella muodostavat kuitenkin kuivuneille turvepinnoille levinneet karhunsammalet (*Polytrichaceae*, yleisimpänä lajina rämeekarhunsammal, *Polkytrichum strictum*). Myös jäkälät ovat usein runsaita. Kenttäkerroksen pääosan muodostavat yleensä rämevarvut, etenkin usein erittäin tiheänä kasvava vaivaiskoivu (*Betula nana*) ja suokukka (*Andromeda polifolia*). Lisäksi mm. tupasvillaa on usein runsaasti. Puuston määrä vaihtelee. Suurella osalla aluetta on vain harvakseltaan männyä ja koivun taimia. Paikoin esim. itäosissa on pientä puumaista koivua kuitenkin melko tiheässäkin.

Osa-alue II on ojitettu aikoinaan metsänkasvatusta varten. Täällä olevan Mankisenojan uoma on yleensä perkaamaton. Aivan osa-alueen etelärajoilta alkaen se on kuitenkin kaivettu valtaojaksi. Tämä on aiheuttanut ojan syvenemistä myös ylempänä, jolloin puron varret ovat muuttuneet kuivunnuiksi. Kaikkialla täällä tämän ojan varsille on kaivettu metsäojia, yleensä puron suuntaisesti. Nämä ovat selvästi muuttaneet puroa vähentämälle sen virtausta, paikoin alkuperäinen uoma onkin nykyisin lähes kuivillaan. Kasvillisuudessa korprien kuivuminen näkyy mm. taimettumisena ja viitakastikan runsastumisena.

Mankisenojan eteläpuolisilla karuilla rämeillä on varsin tiheässä vanhoja, matalia metsäojia, jotka ovat nykyään lähes umpeen kasvaneita. Suot ovat muuttuneet yleensä melko vähän ja rämepuuston kasvukin on ollut heikkoa. Kasveista lähinnä vaivaiskoivu ja tupasvilla näyttävät runsastuneen ojituksen seurauksena.

Osa-alueella III vanhoja ojia on yleensä harvakseltaan ja niiden teho on ollut vaihteleva. Osa-alueen länsilaidalla on syvä valtaoja, joka johtaa vesiä turvekentältä etelään kohti Mankisenojaa. Tämän varsilla muuttuminen on yleensä voimakasta. Pääosalla aluetta metsäojitus on tehty melko harvalla ojavälillä ja vanhat ojat ovat melko matalia ja osin umpeenkasvaneitakin. Täällä tavataan osin melko ohutturpeisia neva- ja nevarämenmuuttumia, joilla puuston kasvu on yleensä ollut heikkoa. Melko lieväkin kuivuminen on kuitenkin aiheuttanut välipintakasvillisuuden (rehevämmillä osilla mm. tupasluikka ja siniheinä, karumilla osilla mm. tupasvilla ja vaivaiskoivu) runsastumista rimpipinnan kustannuksella. Nuoria taimia on paikoin runsaasti. Tänne on mesotrofinen, ohutturpeisen neva- ja nevarämenmuuttuman läpi kaivettu joitakin vuosia sitten uusi, varsin syvä täydennysoja vinosti vanhojen ojien poikki. Tämä tulee epäilemättä kuivattamaan ympäristöään melko laajasti.

Voimakkainta muuttuminen tällä osa-alueella on ollut länsiosassa turvekentän reunan tuntumassa. Täällä on kartaan merkittyjen ojien lisäksi paikoin melko tiheää vanhaa metsäojitusta. Tällaisilla kohdilla metsä on runsaspuustoista turvekangasta. Pääosin nämä turvekankaat ovat varpuisia, osin

kuitenkin ruohoisia tai karhunsammaleisia. Puuston muodoatavat koivu ja mänty. Tämän eteläpuolella on isojen ojiien välisellä noin sadan metrin ojittamattomalla kaistaleella osin jäljellä sararämettä ja isovarpurämettä. Täälläkin kuitenkin tihentynyt taimikko ja runsas mätäspinta osoittavat kuivahtamista. Lähempänä ojia alkaa kasvillisuus täälläkin muistuttaa turvekankaita.

Osa-alueen IV sisällä ei ole ojituksia. Reunoilla ojia on kuitenkin kaikkialla. Koska suot täällä ovat karuja, suurelta osin ombrotrofisia, ei reunojen vaikutus ulotu yleensä merkittävänä kuin muutaman metrin päähän. Aivan osa-alueen kaakkoiskulmassa hiukan märemmällä ja rehevämällä kalvakkanevalla kuivahtaminen kunnostetut kentän tuntumassa on kuitenkin laajempaa ja näkyy mm. vaivaiskoivun ja välipintarahkasammalten yleisenä leviämisenä.

Edustavuus

Mankisenneva on erilaisten ojitusten vuoksi menettänyt lähes kaikki luonnontilaisen aapasuon piirteet. Pääosa alueesta kuuluu osa-alueeseen I, jossa alkuperäinen suokasvillisuus on lähes täysin hävinnyt ja korvautunut niukkaravinteisella, kuivalla turvepinnalla viihtyvällä rämelajistolla. Muuallakin muuttuminen on ollut laajaa, mutta laikkuja alkuperäistä kasvillisuutta on säilynyt joissakin heikommin ojitetuissa kohdissa. Eniten luonnontilaista muistuttavia ovat eräät karuimmat reunaosat osa-alueilla IV ja II. Osa-alueen III alunperin märemmät ja rehevämät ovat suot yleensä muuttuneet voimakkaammin, mutta paikoin säästyneissä ruopparimpipainanteissa on kohtalaisen edustavaakin suokasvilajistoa vielä jäljellä pienialaisesti.

Uhanalaiset ja muut merkittävät lajit

Kasvilajeista merkittävimpana voidaan pitää rimpivihvilää, jota kasvaa niukkoina kasvustoina muutamassa ruopparimpipainanteessa osa-alueen III keskiosissa. Laji on arvioitu alustavasti Pohjanmaan alueella uhanalaiseksi. Vanhassa luokituksessa se oli sijoitettu Siika-, Pyhä- ja Kalajokilaakson alueella silmälläpidettäväksi. Se on rehevien, usein ohutturpeisten ruopparimpien laji. Etenkin Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla se on vähentynyt soiden ojitusten vuoksi jyrkästi. Näillä alueilla se onkin nykyään harvinainen ja yleensä kasvupaikoillaankin niukka. Pohjois-Pohjanmaalla se on kuitenkin laajoilla, luonnontilaisilla aapasoilla selvästi yleisempi, vaikkakin harvoin kovin runsas. Laji kestää melko voimakkaita kosteudenvaihteluita, mutta avoimen ruoppapinnan lajina kärsii pitempiäaikaisen kuivumisen mukana tulevasta umpeenkasvusta. Lisäksi myös esim. pintavalutuksen rehevöittämän muun kasvillisuuden kilpailu voi tuhota sen. Mankisennevan esiintymä on pieni ja nykyinenkin ojitus voi tuhota esiintymät pitemmän ajan kuluessa.

Rimpivihvilän seurassa kasvava vaalcasara on vanhassa luokituksessa arvioitu alueellisesti (Siika-Pyhä- ja Kalajokilaakso) silmälläpidettäväksi. Tämäkin laji on etelämpänä voimakkaasti taantunut ja harvinainen, mutta Pohjois-Pohjanmaan aapasoilla edelleen niin yleinen, ettei sitä uudessa luokituksessa ole esitetty alueellisesti uhanalaiseksi. Ekologisilta vaatimuksiltaan tämä laji muistuttaa edellä kuvattua rimpivihvilää, mutta voimakkaampana kilpailijana se on usein kasvupaikoillaan runsas ja kestää muuttumistakin paremmin.

Alueella kuljettaessa tehtiin joitakin havaintoja myös linnustosta. Merkittävin havaittu laji on metso, jonka jälkiä näkyi osa-alueen II eteläosan karulla, puustoisella rämemuuttumalla.

Lähteet

Eurola S., Huttunen A., Kukko-oja K. 1995: Suokasvillisuusopas. Oulanka Reports 14. 1-85

Ohenoja E (toim.) 1995: Pohjois-Suomen uhanalaisten kasvien ja sienten luettelot. Oulun yliopiston kasvimuseo.

Rassi P, Alanen A, Kanerva T, Mannerkoski I (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Suomen ympäristökeskus: Valmisteilla oleva alueellinen uhanalaisuustarkastelu..

Selitykset

K mu	corpimuuttuma
<i>RhK ku</i>	ruoho-heinäkorpi -kuivakko
<i>luNK ku</i>	luhtainen nevakorpi -kuivakko
<i>IR ku</i>	isovarpuräme -kuivakko
TR mu	tupasvillaräme -muuttuma
<i>TR ku</i>	tupasvillaräme -kuivakko
meKaNR mu	mesotrofinen kalvakkanevaräme -muuttuma
<i>LkNR ku</i>	lyhytkorsiräme -kuivakko
<i>SR ku</i>	sararäme -kuivakko
RaR	rahkaräme (rahkaneva)
R mu	rämemuuttuma
omLkN	ombrotrofinen lyhytkorsineva
LkN	ombro-oligotrofinen lyhytkorsineva
<i>LkN ku</i>	lyhytkorsineva -kuivakko
olKaN	oligotrofinen kalvakkaneva
<i>olriKaN ku</i>	oligotrofinen rimpikalvakkaneva -kuivakko
<i>meriKaN ku</i>	mesotrofinen rimpikalvakkaneva -kuivakko
<i>meRiN ku</i>	mesotrofinen rimpineva -kuivakko
meRiN mu	mesotrofinen rimpineva -muuttuma
TKg	turvekankaita
Ks mu	sarkaojitetun turvekentän karhunsammalmuuttumia
⊗	Rimpivihvilän kasvupaikka

(muuttuma = muuttunut kasvillisuustyyppi varsinaisen ojitusalueen sisällä)

(kuivakko = muuttunut kasvillisuustyyppi varsinaisen ojitusalueen ulkopuolella)

